

56 ואפשר לעמוד שם ברווח בלי פחד שמא יפלו, ויכולים לכון שם לבם
 57 כראוי אף בתפילה. ובשאר כל האילנות יורדים למטה ומתפללין,
 58 כיון שאי אפשר לעמוד בראשם אלא בדוחק, ומתוך הפחד שמא יפלו
 59 אינם יכולים לכון בתפלתם.
 60 מוסיפה הברייתא: ובעל הפית העוסק במלאכה בראש האילן, בין
 61 כך ובין כך - בין בראש הית והתאנה ובין בשאר אילנות, הרי הוא
 62 יורד למטה ומתפלל, לפי שאין דעתו מיושבת עליו לכון במקומו
 63 כראוי מחמת הסכנה. ומה שבפועלים הקילו בראש הית והתאנה,
 64 הוא כדי שלא יתבטלו ממלאכתם, אך בבעל הבית העומד ברשות
 65 עצמו ואינו משועבד למלאכה לא הקילו.
 66 הגמרא מקשה סתירה בענין חיוב הכוונה בקריאת שמע: רמי ליה -
 67 הקשה לו רב מרי פרה דבת שמואל (בנה של בת שמואל) לרבא,
 68 תנו, האומנין קורין בראש האילן ובראש הנדבך, ומשמע לכאורה
 69 שקוראים תוך שהם עוסקים במלאכתם אף שאינם יכולים לכון
 70 באותה שעה, אלמא - מוכח מכאן, שקריאת שמע לא בעי ו-אינה
 71 צריכה פונה. ורמינהי - וקשה על כך ממה ששינו, הקורא את
 72 שמע צריך שיכוין את לבו, שנאמר (דברים ו) 'שמע ישראל, ויהלל
 73 הוא והפסוק אומר בדברי משה לעם ישראל בערבות מואב (שם כו ט),
 74 'הקבט ושמע ישראל וגו', דהיינו כון בלבך, ויש לדרוש גזירה שוה,
 75 מה 'שמע ישראל' האמור להלן הוא בהקבט כלומר שצריך לשמוע
 76 בכונת הלב, אף 'שמע ישראל' האמור כאן לגבי קריאת שמע הוא
 77 בהקבט, שצריך לכון לבו.
 78 כששמע רבא את שאלת רב מרי, אשתיק - שתק מלהשיבו. אמר
 79 ליה רבא לרב מרי, מידי שמיע לך בהא - האם שמעת דבר בענין
 80 זה. אמר ליה רב מרי, הכי אמר רב ששת, על דין משנתנו
 81 שהאומנים קוראים בראש האילן, יש להוסיף והוא שצבטלין
 82 ממלאכתן וקורין, אך בזמן שעוסקים במלאכתם אכן אסור להם
 83 לקרות.
 84 הגמרא מקשה על דברי רב ששת מברייתא. מקשה הגמרא: איך
 85 אפשר לפרש משנתנו התירה לאומנים לקרוא רק בשעה שבטלים
 86 ממלאכתם, והתניא לעיל (א), בית הלל אומרים, בני אדם עוסקין
 87 במלאכתן וקורין קריאת שמע. מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא
 88 בפירק ראשון - משנתנו עוסקת בפרשת שמע שצריך לכון בה, ועל
 89 כן האומנים צריכים להפסיק ממלאכתם בשעת הקריאה. והא -
 90 הברייתא המתירה לעסוק במלאכה בשעת קריאת שמע, עוסקת
 91 בפירק שני של קריאת שמע, שאין הכוונה מעכבת בו.
 92 הגמרא מביאה ברייתא המבארת באלו דינים הקילו בפועלים משום
 93 ביטול מלאכה: תנו רבנן, הפועלים שהיו עושים מלאכה אצל בעל
 94 הפית, אף שהם משועבדים לו לעשות מלאכתו, קורין קריאת שמע
 95 ומכריזין לפניו ולאחריה כתיקונה, ואוכלין פתן ומכריזין לפניו
 96 ולאחריה, ומתפללין תפלה של שמונה עשרה ברכות כהלכתה.
 97 אבל אין יורדין לפני התיבה - אין לאחד מהם להתמנות לשליח
 98 ציבור המתפלל לפני התיבה, ובהנים שבהם אין נשואין בפיהם, כיון
 99 שיש בכך ביטול מלאכה יותר מדאי.
 100 הגמרא מקשה סתירה על כך מברייתא אחרת: והתניא, פועלים
 101 המשועבדים למלאכה מתפללים רק מעין שמונה עשרה, דהיינו
 102 שאומרים שלש ברכות ראשונות ושלש אחרונות כהלכתן, ואת
 103 הברכות האמצעיות כוללים בתפילת 'היגנו', ואינם אומרים את כל
 104 תפילת שמונה עשרה. מתרצת הגמרא: אמר רב ששת, לא קשיא,
 105 הא - הברייתא הסוברת שפועלים מתפללים כל תפילת שמונה
 106 עשרה, היא כשיטת רבן גמליאל להלן (כה) שחייב אדם להתפלל
 107 שמונה עשרה ברכות, והא - הברייתא הסוברת שפועלים מתפללים
 108 מעין שמונה עשרה, היא כשיטת רבי יהושע שם הסובר שרשאי אדם
 109 להתפלל רק מעין שמונה עשרה.
 110 מקשה הגמרא: אי רבי יהושע - אם ברייתא זו סוברת כרבי יהושע,
 111 מאי ארייא פועלים - מדוע היא נקטה דווקא פועלים, הרי אפילו
 112 כל אדם שאינו משועבד לאחר נמי יכול להתפלל מעין שמונה
 113 עשרה.

1 אהלים לנתלים, דקתיב בברכות בלעם לישראל (במדבר כד ו), בנתלים
 2 נפיו כגנות עלי נהר באהלים נטע ה' וגו' בארזים עלי מימ', לומר
 3 לה, מה נתלים מעלין את האדם הטובל בהם מפומאיה לטהרה, אף
 4 אהלים שהם בתי מדרשות שעוסקים בהן בתורה, מעלין את האדם
 5 מכף הוכה לבן זכות.
 6 שנינו במשנה: הקורא למפרע לא יצא וכו', קרא וטעה יחזור למקום
 7 שטעה. הגמרא מבארת מה הדין כשאינו יודע היכן טעה, או
 8 כשמסתפק אם טעה. מספרת הגמרא: רבי אמר ורבי אסי היו קא
 9 כסטרין ליה נגנא לרבי אלעזר - היו קושרים חופה לרבי אלעזר
 10 להשיאו שם אשה. אמר להו רבי אלעזר, אדחכי והכי - בין כך ובין
 11 כך, כלומר בעוד שאתם קושרים, איזיל ואשמע מלתא דבי מדרשא
 12 - אלך ואשמע מהדברים הנאמרים בבית המדרש, ואיתי ואימא לבו
 13 - ואבוא ואומר לכם.
 14 אזל רבי אלעזר, ואשפחיה ו-ומצא לתנא דקתני קמיה דרבי יוחנן
 15 ברייתא זו (תוספתא פ"ב דה"ה), קרא קריאת שמע ומעיה ואינו יודע להיכן
 16 מעיה, אם הוא באמצע הפירק, ויודע שבפרק זה טעה ודילג אך אינו
 17 יודע היכן, יחזור לראש הפרק כדי שיאמר הכל כראוי ויצא מידי
 18 ספק. ואם הוא בין פרק לפרק - שיועד שגמר פרשה וצריך להתחיל
 19 פרשה אחרת, אך אינו יודע אם הגיע לזוהיה אם שמוע, או לויאמר/
 20 יחזור לפרק ראשון - להפסק הראשון, ויתחיל מוזהיה אם שמוע.
 21 ואם מסתפק בין התיבה לבתיבה - שהגיע לפסוק וכתבתם ואינו
 22 יודע אם זהו וכתבתם שבפרשה ראשונה או שניה, יחזור לבתיבה
 23 ראשונה שבפרשת שמע.
 24 אמר ליה רבי יוחנן לתנא, לא שנו שהמסתפק צריך לחזור, אלמא
 25 כשלא פתח בקריאת הפסוק 'למען ירבו ימיכם' (דברים יא כא), אבל
 26 אם פתח כבר ב'למען ירבו ימיכם', כגון שעומד באמצע פרשת
 27 ויאמר ומסתפק אם אמר תחילת פרשה זו, כיון שיועד בראי שאמר
 28 'למען ירבו' אינו צריך לחזור כלל, שמשם ודאי סריכה נקמא ואתי -
 29 קרא ובא כהרגלו, שפרשה זו שגורה בפיו.
 30 אתא - בא רבי אלעזר למקום בו היו רבי אמי ורבי אסי, ואמר להו
 31 מה ששמע. אמרו ליה, אילו לא בנאו אלמא לשמוע דבר זה, דיינו.
 32 משנה
 33 המשנה שלפנינו עוסקת בענין כוונה בקריאת שמע, ומבארת מה דין
 34 אומנים העוסקים במלאכתם, ומה דין חתן בלילה הראשון: האומנין
 35 שהיו עוסקים במלאכתם והגיע זמן קריאת שמע, קורין מיד במקומם
 36 בראש האילן ובראש הנדבך ו-בנין של אבנים, ואף שאי אפשר
 37 לעמוד שם אלא בדוחק, אין חוששים שלא יוכלו לכון כראוי, כיון
 38 שאין קריאת שמע צריכה כוונה אלא בפסוק ראשון. מוסיפה המשנה:
 39 מה שאין רשאי לעשות בן בתפלה - אך אסור להם להתפלל שם
 40 שמונה עשרה, כיון שהתפילה בקשת רחמים היא וצריכה כוונה, ואם
 41 יתפללו במקומם לא יוכלו לכון בה כראוי מחמת הפחד שמא יפלו.
 42 התי פטור מקריאת שמע בלילה הראשונה של הנישואים, כיון
 43 שטרוד במחשבת מצות הבעילה, ופטור אף עך מוציא שבת שלאחר
 44 מכן אם לא עשה מעשה - אם עדיין לא בעל.
 45 מוסיפה המשנה: ומעשה דברן גמליאל שנישא אשה, וקרא קריאת
 46 שמע בלילה הראשונה. אמרו לו תלמידיו, הרי למדתנו רבינו
 47 שחתן פטור מקריאת שמע. אמר להם, איני שומע לכם לבטל
 48 הימני ו-ממני מלכות שמים אפילו שעה אחת.
 49 גמרא
 50 שנינו במשנה שהאומנים קוראים קריאת שמע בראש האילן או
 51 הנדבך, אך אינם רשאים להתפלל שם. הגמרא מביאה ברייתא
 52 המחלקת בדיון זה בין סוגי האילנות, ומבארת מה דין בעל הבית
 53 העוסק במלאכה עצמו: תנו רבנן, האומנין העוסקים במלאכה,
 54 קורין קריאת שמע בראש האילן ובראש הנדבך. וכן מתפללין
 55 שמונה עשרה בראש הית ובראש התאנה, כיון שענפיהם מרובים

1 מכח קושיא זו הגמרא חוזרת בזה, ומיישבת את הסתירה באופן אחר.
 2 מתרצת הגמרא: **אֵלָא** כך יש ליישב את הסתירה, **אִיִּי וְאִיִּי** – זו זו,
 3 כלומר שתי הברייתות הן כשיטת רבן **גְּמִלְיָאֵל** שכל אדם צריך
 4 להתפלל כל תפילת שמונה עשרה, **וְלֹא קִשְׁוֵיא, כְּאֵן** – בברייתא
 5 האומרת שפועלים מתפללים מעין שמונה עשרה, מדובר ב**עוֹשֵׂיִן**
 6 **בְּשִׁבְרֵן** – בפועלים הנוטלים מבעל הבית שכר פעולתם לבד ממה
 7 שנותן להם טעודתם, ועל כן הם צריכים למהר לעשות מלאכתם,
 8 **וּכְאֵן** – בברייתא האומרת שמתפללים כל תפילת שמונה
 9 עשרה, מדובר ב**עוֹשֵׂיִן בְּסִעּוּדָתָן** – שאינם נוטלים מבעל הבית
 10 בשכרם אלא את טעודתם, וכיון שהווילו לו כל כך את דמי שכירותם
 11 יש לו למחול להם על ההפסד של זמן תפילתם.

12 הגמרא מביאה ראייה לדבריה: **וְהִתְנִיא** – וכן שנינו שיש חילוק בין
 13 עושים בשכרם לעושים בסעודתם, **הַפּוֹעֲלִים שֶׁהֵיוּ עוֹשִׂים מְלָאכָה**
 14 **אֲצֵל בַּעַל הַבַּיִת, קוֹרִין קְרִיאת שְׁמַע** ומברכים לפניו ולאחריה,
 15 **וּמִתְפַּלְלִין** מעין שמונה עשרה, **וְאוֹבְלִין פֶּתָן, וְאִין מְכַרְבִּים לְפָנֶיהָ**
 16 'המוציא לחם מן הארץ', כיון שהברכה שלפני האכילה אינה מן
 17 התורה, **אֲבָל מְכַרְבִּין לְאַחֲרֵיהָ שְׁתֵּים** – שתי ברכות במקום ארבע,
 18 **בִּיצָה, בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה** מברכים **בְּתַקְוָנָה, וּבְבִרְכָה שְׁנִיָּה פּוֹתַח**
 19 **בְּבִרְכַת הָאָרֶץ** וברכת 'נודה לך', **וּבִלְלוֹל הַבִּרְכָה** השלישית שהיא
 20 **מוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם בְּתוֹךְ בְּרַכַת הָאָרֶץ, כִּיּוֹן שְׁבִרְכוֹת אֵלוֹ דּוּמוֹת זו לזו.**
 21 וברכה רביעית אינם אומרים כלל כיון שהיא מדרבנן.

22 מוסיפה הברייתא: **פֶּמָה דְּגָרִים אָמוּרִים** שמקצרים בברכת המזון,
 23 בפועלים **הַעוֹשֵׂיִן מְלֹאכְתָם בְּשִׁבְרֵן, אֲבָל פּוֹעֲלִים הַעוֹשֵׂיִן רַק**
 24 **בְּסִעּוּדָתָן** ואינם מקבלים עוד שכר אחר על מלאכתם, **אוֹ שַׁעוֹשֵׂיִן**
 25 בשכרן אלא **שֶׁהֵיָה בַּעַל הַבַּיִת מֵיִסַּב עִמָּהּ, מְכַרְבִּין בְּרַכַת הַמּוֹזֵן**
 26 כולה **בְּתִיקוּנָה.**

27 שנינו במשנה: **הֵתָן פְּטוּר מִקְרִיאת שְׁמַע.** הגמרא מביאה מקור לדין
 28 זה: **הֵתָּנוּ רַבְּנָן, נֹאמַר בְּפִרְשַׁת שְׁמַע (דברים טו) 'וְדַבַּרְתָּ בָם בְּשִׁבְתְּךָ**

29 **בְּבִיתְךָ,** ומשמע **פְּרַט לְעוֹסֵק בְּמִצְוֵה שְׁפִטוֹר** מקריאת שמע, בין אם
 30 עוסק במצוה ממש ובין אם הולך לדבר מצוה. ולהלן יתבאר כיצד
 31 משמע כן בפסוק. ועוד נאמר שם **וּכְלַבְתָּךְ בְּדֶרֶךְ, וּמִשְׁמַע פְּרַט**
 32 **לְהִתֵּן** שפטור מקריאת שמע, כיון שהוא טרוד במחשבת בעילת
 33 מצוה. **מְכָאן אָמְרוּ חַכְמַיִם, הַבּוֹנִים** [–הנושא] **אֵת הַכְּתוּלָה פְּטוּר**
 34 מקריאת שמע, שכיון שיש לה בתולים הוא טרוד במחשבת הבעילה
 35 להיות בקי בדבר, **וְהַכּוֹנֵס אֵת הָאֵלֶּמֶנָה** שאינו טרוד במחשבה זו,
 36 חייב בקריאת שמע.

37 שואלת הגמרא: **מֵאֵי מְשֻׁמַּע** – כיצד משמע מפסוק זה שהעוסק
 38 במצוה או במחשבת מצוה פטור מקריאת שמע. משיבה הגמרא:
 39 **אָמַר רַב פַּפְאָה, כִּיּוֹן שְׁנֹאמַר בְּפִסּוֹק 'בְּשַׁבְתְּךָ בְּבִיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ,**
 40 **יֵשׁ לְלַמּוֹד שְׁכַל הָאוֹפְנִים** בהם חייב אדם לקרוא את שמע, דהיינו
 41 בשבתך ובלכתך, **הֲרִי הֵם כִּי 'דֶּרֶךְ' – כְּמוֹ דֶּרֶךְ, מָה 'דֶּרֶךְ' רִשּׁוֹת –**
 42 **כֶּסֶם שֶׁהַלִּיכָה בְּדֶרֶךְ לְסַחֲרָה** היא רשות, כלומר שאינה מצוה, **אָף**
 43 **הֵכָא נִמֵּי –** גם תיבות 'בשבתך ובלכתך' מדברות רק במי שעוסק
 44 בדבר רשות, אך אם עוסק בדבר מצוה או במחשבת מצוה הרי הוא
 45 פטור.

46 מקשה הגמרא: מנין לך שהתורה מדברת רק על ההולך לדבר
 47 הרשות, **מִי לֹא עֲסָקִינָן דְּקָאוּל לְדַבַּר מִצְוֵה –** וכי אינך יכול לפרש
 48 את הפסוק גם בהולך לדבר מצוה, **וְאִפִּילוּ הֵכִי אָמַר רַחֲמִינָא לִיקְרִי**
 49 **–** ואף על פי כן אמרה התורה שהוא חייב בקריאת שמע. מתרצת
 50 הגמרא: **אִם בֵּן** שהפסוק מדבר גם על הולך לדבר מצוה, **לִימָא קְרָא**
 51 **–** שיאמר הפסוק 'בְּלַכְתָּ' משמע כל הליכה בין לדבר מצוה ובין
 52 לדבר הרשות. **מֵאֵי 'בְּלַכְתָּךְ' –** מדוע נקטה התורה בלשון 'בלכתך',
 53 **שְׁמַע מִינָה –** מוכח מכאן, שרק בְּלַכְתָּ דִּידָךְ **הוּא דְּמַחֲיִיבָת –**
 54 בהליכה שהיא שלך ולצרכך אתה מחוייב בקריאת שמע, **הָא דְּמִצְוֵה**
 55 **פְּטוּרָתָ –** אבל בשעה שאתה הולך בדרך כדי לקיים מצוה אתה פטור
 56 מקריאת שמע.

לעשות זאת, שכן אם אינו מוחזק ברבים כאדם חכם וחסיד אין זה
אלא גאווה, שמראה בעצמו שהוא יכול לכיין את לבו אף בשעת
טירתו.

גמרא

הגמרא מבררת את טעם הדבר שהיקל רבן גמליאל לרוחץ בלילה
הראשון שאחר מיתת אשתו: **מאי טעמא** - מה הוא טעמו דרבן
(שמעון בן) גמליאל, שהיקל לרוחץ בלילה שלאחר מיתת אשתו,
הרי אדם שנפטר עליו קרובו נקרא בשם 'אונן' מן התורה, כמאמר
הכתוב (דברים כו יד) 'לא אכלתי באני ממנו', ואונן אסור ברחיצה,
וכיצד אם כן רשאי היה להקל בזה משום צער.

מבאר את הגמרא: **קכבר** רבן גמליאל, שאף על פי שאכן נקרא הוא
'אונן' מן התורה באותו היום שבו מתה אשתו, מכל מקום **אנינות**
הלילה שלאחר יום המיתה אינה אלא מדרבנן, **דכתיב** לגבי ענייני
אבילות (עמוס ה ט) 'ואתחרייתה כיום מר', וסובר רבן גמליאל שמקרא
זה עוסק רק באנינות של יום, אך אנינות הלילה היא מדברי חכמים,
ובמקום **אסמנים לא נזרו ביה רבנן** - ובאדם שהוא מעונג ומפונק
ויש לו צער במניעת הרחיצה, לא גזרו בו חכמים דין אנינות לילה
לענין זה.

שנינו במשנה: **וכשמת טבי עבדו וכו'** קיבל עליו תנחומין.

הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: **תנו רבנן, עבדים ושפחות כנענים**
שמותו, אין בעליהם עומדין עליהם בשורה, כלומר, כשחוזרים
מקבורתם אין עומדים שורות של אנשים סביב בעליהם של העבדים
והשפחות כדי לנחמם, כדרך שעושים לאדם שנפטר קרובו, וכמו כן
אין אומרים עליהם פרבת אבליהם, ואין מנחמים אותם תנחומי
אבליהם.

ומביאה הברייתא מעשה בענין זה: **מעשה ומתה שפחתו הכנענית**
של רבי אליעזר, ונכנסו תלמידיו לנחמו על מיתתה. כיון שראה
אותם שהם באים לנחמו עלה לעליה, כדי לרמוז להם שאין מנחמים
לאדם על עבדיו ושפחותיו שמתו. אמנם הם לא נרמוזו ועלו אחריו
לעליה. לאחר מכן נכנסו לאנפילון -[חדר קטן שלפני הטרקלין], כדי
לרמוז להם שנית שלא ינחמוהו, ולא נרמוזו, אלא נכנסו אחריו.
לאחר מכן נכנסו לפרקליין, לרמוז להם בשלישית, ולא נרמוזו, אלא
נכנסו אחריו. **אמר להם רבי אליעזר לתלמידיו, כמדומה אני -**
סבור הייתי שאתם נקיים במים פושרים, ומשל הוא, כלומר, סבור
הייתי שתבינו את כוונתי ברמו מועט, שראיתם מתחילה שהלכתי
ממכם, עכשיו רואה אני שאי אתם נקיים מפילו בהמי חמין - במים
שהם חמים ביותר, כלומר, אין אתם מבינים אפילו רמזים מרובים, וכי
לא כך שניתי לכם, עבדים ושפחות כנענים שמתו אין בעליהם
עומדין עליהם בשורה, ואין אומרים עליהם פרבת אבליהם, ולא
תנחומי אבליהם, אלא מה אומרים לאדוניהם עליהם - על מיתתם,
בשם שאומרים לו לאדם על שורו ועל חמורו שמתו 'המקום
ימלא -[ישלים] **לך חסרונך**]-את הממון שנחסר ממך], כך אומרים
לו אף על עבדו ועל שפחתו שמתו 'המקום ימלא לך חסרונך'.
הגמרא מביאה ברייתא בענין הספד על עבדים ושפחות כנענים:

תניא איך - שנינו בברייתא אחרת, **עבדים ושפחות כנענים שמתו,**
אין מספדיין אותן. זו היא דעת חכמים. רבי יוסי אומר, אם עבד
בשר הוא אומרים עליו כר, 'הוי -[לשון גניחה וצעקה], **על מיתת**
איש טוב ונאמן ונהנה מיגיעו.
אמרו לו חכמים לרבי יוסי, אם כן - אם כך אתה אומר על עבד
שמת, **מה הנחת לבשרים, כלומר, איזה שבח אתה משאיר לומר על**
אנשים כשרים -[שאינם עבדים] שמתו, שהרי שבח גדול הוא לומר
על אדם שהיה איש טוב ונאמן ונהנה מיגיעו.

הגמרא מביאה ברייתא בענין אלו הנקראים 'אבות' ו'אמהות': **תנו**
רבנן, אין קורין בשם 'אבות' לעם ישראל **אלא לשלשה אנשים,**
אברהם, יצחק ויעקב. אך השבטים אינם נקראים בשם 'אבות'. ואין
קורין בשם 'אמהות' לעם ישראל **אלא לארבע נשים, שרה רבקה**
רחל ולאה.

הגמרא מקשה על החילוק בין בתולה לאלמנה: המקשן שלפנינו
טעה בהבנת הברייתא, וסבר שפטור חתן אינו משום שהוא טרוד,
אלא אף בלא טירדה הוא פטור משום עוסק במצוה. ועל כן הקשה,
אי הכי - אם כך שחתן פטור מטעם עוסק במצוה, **מאי איריא** -
מדוע נאמר דין זה דווקא בחתן הכולנים את התולה, אפילו כוונים
את האלמנה נמי יפטר מקריאת שמע, שהרי גם נישואי אלמנה הם
מצוה. מתרצת הגמרא: **הקא מריד** - הכונס את הבתולה לבו טרוד
במחשבת בעילה, ומסתבר שפטרנו התורה כיון שמחמת טירתו
אינו יכול לכיין לבו לקריאת שמע, **והקא לא מריד** - ואילו הכונס
את האלמנה אינו טרוד במחשבתו, ולכן יכול לקיים את שתיקון
ומסתבר שאינו בכלל פטור חתן.

עתה הבינה הגמרא שטעם פטור חתן הוא רק משום שאינו יכול לכיין
מחמת טירתו, ולא משום שמדובר במחשבת מצוה. על כן מקשה
הגמרא: **אי משום מריד חתן פטור, אם כן אפילו טבעה ספינתו**
כיום נמי יפטר מקריאת שמע, שהרי הוא טרוד בצערו על ממונו
שאבד, ואינו יכול לכיין לבו.

מוסיפה הגמרא: ואם תאמר שאכן כל הטרוד בצערו פטור מקריאת
שמע, אם כן אלמה -[למה] **אמר רבי אבהו בר זבדא אמר רב, אבל**
חייב בכל מצות האמורות בתורה, חוץ מן התפילין שהרי נאמר
בהן פחר, שנאמר בפסוק כאשר הודיע ה' ליחזקאל שאשתו תמות
(יחזקאל כו ט) 'פאחד חבוש עליך' וגו' - אף שתהיה אבל אל תנהג
כאבלים אשר אינם מניחים תפילין מפני שקרויים 'פאר', אלא תניחם
גם באבלותך, ומוכח מכאן שאבלים פטורים רק מן התפילין, אך
בשאר מצוות ובקריאת שמע הם חייבים אף שטרודים בצערם, והוא
הדין במי שטבעה ספינתו בים שחייב אף שהוא טרוד בצערו.

מתרצת הגמרא: **אמרי** - אמרו בני הישיבה, **התם** - שם במי שטבעה
ספינתו בים או שמת לו מת, **מריד דרשות** - הצער שהוא טרוד בו
הוא רשות ואינו מצוה, ולכן חייבתו התורה להסיר מדעתו את
מחשבת הצער ולכיין לבו לקריאת שמע, אבל **הקא** בחתן הנושא
את הבתולה הוא טרוד במריד המחשבת מצוה, ומשמיענו הכתוב
שאינו חייב להסיר את דעתו ממחשבת המצוה הראשונה שהוא
טרוד בה כדי לכיין לבו לקריאת שמע, אלא יזהרה במצוה
הראשונה ויתן לבו להיות בקי בדבר.

משנה

מאחר ונתבאר במשנה הקודמת (לעיל ע"א) שקרא רבן שמעון בן
גמליאל קריאת שמע בלילה הראשון שנשא, אף שחתן פטור אז
מקריאת שמע, ושאלוהו תלמידיו על כך, והשיב להם שאינו נוהג
בזה כמנהג שאר בני אדם, לפיכך מביאה עתה המשנה עניינים
נוספים שבהם עשה רבן גמליאל שלא כפי ההלכה הנהוגת בסתם בני
אדם, לגבי דין רחיצה לאבל וקבלת תנחומין על העבדים.

רחץ רבן גמליאל במים, בלילה הראשון לאחר שמתה אשתו. אמרו
לו תלמידיו, הרי למדתנו רבינו שאבל אסור לרחוץ. אמר להם,
איני כשאר בני אדם, מאחר ואסמנים אני, כלומר, אדם מעונג
ומפונק, ומניעת הרחיצה היא צער בעבורי, ובאופן כזה לא נאסרה
הרחיצה לאבל.

וכשמת טבי עבדו הכנעני של רבן גמליאל, קבל עליו רבן גמליאל
תנחומין, כלומר, באו לנחמו על מיתת עבדו. אמרו לו תלמידיו, הרי
למדתנו רבינו שאין מקבלין תנחומין על העבדים הכנענים. אמר
להם רבן גמליאל, אין טבי עבדי בשאר כל העבדים הכנענים, אלא
אדם בשר יהי, ומותר לקבל עליו תנחומין.

לאחר שנתבאר במשנה לעיל (ע"א) שחתן פטור מקריאת שמע בלילה
הראשון לנישואיו, מבארת המשנה עתה מה הדין בחתן החפץ
לקרוא קריאת שמע: חתן, אם רוצה לקרות קריאת שמע בלילה
הראשון לנישואיו, קורא - רשאי הוא לעשות כן, אם יודע בעצמו
שיוכל לכיין בקריאתו. זו היא דעת רבא קמא. רבן שמעון בן גמליאל
אומר, לא כל אדם רוצה ליטול את השם ויטול. כלומר, לא כל
אדם הרוצה ליטול לעצמו שם טוב של מדקדק במצוות רשאי

המשך ביאור למ' ברכות ליום שישי עמ' ב

מבררת הגמרא: 'אבות' מאי מעמא – מה הוא טעם הדבר שאין אנו
 קוראים בשם 'אבות' לשנים עשר השבטים, אילימא – אם תאמר,
 שטעם הדבר הוא משום דלא ידעינן אי מראובין קא אתינן אי
 משמעון קא אתינן – שאין אנו יודעים אם באנו משבט ראובן או
 משבט שמעון, אי הכי – אם כן, אמהות נמי – מטעם זה אין לקרוא
 בשם 'אמהות' לרחל ולאדא, שהרי לא ידעינן אי מרחל קא אתינן
 אי מלאה קא אתינן – אין אנו יודעים אם מרחל באנו או מלאה.
 מבארת הגמרא: אלא טעם הדבר שאין קוראים 'אבות' אלא
 לשלשה, משום דעד דקא חשיבי – עד כאן ו-אברהם יצחק ויעקב,
 חשובים הם להקרא 'אבות' לכל ישראל, מפי לא חשיבי – מכאן
 ואילך ו-מן השבטים והלאה, אינם חשובים כל כך להקרא בשם זה,
 ואף לענין 'אמהות' כן הוא, שרק שרה רבקה רחל ולא חשבות הן
 להקרא בשם 'אמהות' של כל עם ישראל.
 הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בענין קריאת שם של חשיבות
 לעבדים ושפחות: תניא אידך – שנינו בברייתא אחרת, עבדים
 ושפחות כנענים אין קורין אותם בשם 'אבא פלוני' ו'אמא פלונית'.
 כלומר, דרכם היתה לקרוא לאנשים בדרך חשיבות 'אבא פלוני' או
 'אמא פלונית', כדרך שאנו קוראים כיום 'מר פלוני' ו'מרת פלונית',
 ועל כך ממשיתם הברייתא שאין לאדם בן חורין לקרוא כן לעבדים
 ושפחות כנענים, לפי שיש לחוש שמא יסברו אנשים שהקורא לעבד
 'אבא' או לשפחה 'אמא' הוא בנם, ויבואו לפוסלו מלבוא בקהל.
 ומוסיפה הברייתא: ולעבדים ושפחות של בית רבן גמליאל היו בני
 הבית קורים אותם בשם 'אבא פלוני' ו'אמא פלונית'.
 מקשה הגמרא: וכי מביאה הברייתא מעשה כדי לפתור את הדין
 שנתבאר בה, הרי מאחר ושנינו שאין לקרוא כן לעבדים ושפחות,
 מדוע היו בני ביתו של רבן גמליאל קוראים כן לעבדיהם
 ושפחותיהם.
 מתרצת הגמרא: משום דחשיבי – לפי שבני ביתו של רבן גמליאל
 חשובים היו, ומוכרים לכל, ואין לחוש שמא יסברו שהם בני עבדים
 ושפחות.
 הגמרא מביאה מימרא בענין קריאת שמע ותפילה: אמר רבי אלעזר,
 מאי דרתיב – מזה היא כוונת הכתוב (תהלים 130 ה) 'בן אברכה בתי
 בשמך אשא כפי'. יש לדורשו כך, 'בן אברכה בתי' זו קריאת
 שמע, 'בשמך אשא כפי' זו תפלה, שנושא את כפיו למרום
 בתפילה. ואם אדם עושה כן, שנוהה בקריאת שמע ובתפילה, עליו
 הכתוב אומר (שם 130 ו) 'כמו חלב ודבש תשבוע נפשי', כלומר,
 שתפילתו חשובה לפני הבורא כאילו הקריב חלב הקרבנות על
 המזבח, וכאילו קיים את מצות 'תרומת הדשן', שכן התפילה היא
 במקום עבודת הקרבנות, ולא עוד אלא שנוהל ו-זוכה לנחלתן שני
 עולמים, העולם הזה והעולם הבא, שנאמר (שם) 'ושפתי רננות
 יהלל פי', ומאחר ונקט הכתוב 'רננות' בלשון רבים יש ללמוד שעוסק
 הוא בשתי רננות, אחת לעולם הזה ואחת לעולם הבא.
 הגמרא מביאה תפילות שהיו התנאים והאמוראים נוהגים להוסיף

לאחר סיום תפילת שמונה עשרה: רבי אלעזר בטר דמסיים צלותיה
 אמר הכי – אחר סיום תפילתו רגיל היה לומר כך, יהי רצון מלפניך
 ה' אלהינו, שתשבין בפורינו ו-בגורלנו אהבה ואהבה ושלום
 ורעות, ותרבה גבולנו בתלמידים, ותצליח סופנו אחרית ותקנה,
 כלומר, שתהא אחריתנו טובה, וזוכה לראות מה שאנו מקוים
 ומצפים לו. ותשים חלקנו בגן עדן, ותקננו ו-תתקן אותנו בחבר
 טוב ויצר טוב בעולמך, ונשכים בבוקר ונמצא יחול ו-תקות
 לבבנו ליראה את שמך, כלומר, שלא יתגבר עלינו יצר הרע
 בהרהור הלילה לסור מאחריך ביום, אלא כשנשכים בבוקר נמצא
 את לבבנו שהוא מייחל ומקוה לך. ותבא לפניך קורת נפשנו
 לטובה, כלומר, שתספק לנו את כל צרכנו, וכן תעשה לנו קורת רוח.
 רבי יוחנן בטר דמסיים צלותיה אמר הכי – אחר סיום תפילתו היה
 אומר כן, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתצוין בכשתנו, שאנו
 מתביישים בעבירות שבידינו, ונביט ברעוננו – תדע ותתן לבך
 לרעה הבאה עלינו, ותתלבש במידת רחמיך עלינו, ותתקפה במידת
 ערך ו-גבורתך כנגד הגוים, ותתעסף במידת חסידותך, ותתאוד
 ו-תחורר, במידת חנינותך – שאתה נותן מתנת חינוך, ותבא לפניך
 מדת טובך, וענותנותך.
 רבי יודא בטר דמסיים צלותיה אמר הכי, יהי רצון מלפניך ה'
 אלהינו, שלא נחטא לפניך, ולא נבוש בעצמנו, ולא נכלם
 מאבותינו.
 רבי חייה בטר דמצלי אמר הכי, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו,
 שתהא תורתך אומנותנו – מלאכתנו, ואל ידוה ו-יצטער ויכאב
 לבנו, ואל יחשבו עינינו.
 רב בטר צלותיה אמר הכי, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתתן
 לנו חיים ארוכים, חיים של שלום, חיים של טובה, חיים של
 ברכה, חיים של פרנסה, חיים של חלוק ו-בריאות וחיוקן עצמות,
 חיים שיש בהם יראת חטא, חיים שאין בהם בושה וכלימה, חיים
 של עושר וכבוד, חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים,
 חיים שתמלא לנו את כל משאלות לבנו לטובה.
 רבי בטר צלותיה אמר הכי, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי
 אבותינו, שתצילנו מאנשים שהם עוי פנים שלא יתגרו בנו, וכן
 תצילנו מאדם רע, ומפגע רע – מכל מיני פגעים רעים, מיצר רע,
 מחבר רע, משכן רע, ומשמן המשחית את האדם, ומדין קשה,
 ומבעל דין שהוא אדם קשה, בין שהוא ו-הבעל דין בן ברית
 ו-מהולל, ובין שאינו בן ברית.
 ואף על גב דקנימי קצוצי עליה דרבי – אף שהיו שוטרים עומדים
 במצות המלך אנטונינוס להכות ולהנקם בכל אלו העומדים להרע
 לרבי, מכל מקום היה מתפלל תפילה זו.
 רב ספרא בטר צלותיה אמר הכי, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו
 שתשים שלום